

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.153
у Львівському національному університеті імені
Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора,
завідувача кафедри інтелектуальної власності та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кодинця Анатолія Олександровича

на дисертацію

Холявки Софії Володимирівни

за темою

«Цивільно-правові договори у сфері інноваційної діяльності»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 «Право»

у галузі знань 08 «Право»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства та активізації міжнародної торгівлі питання, пов'язані із комерціалізацією результатів інтелектуальної діяльності, набувають все більшої актуальності. Повоєнна розбудова України також буде базуватися на засадах впровадження та широкого використання результатів інноваційної діяльності, залучення національних та іноземних інвестиційних проєктів в сферу розвитку національної економіки. Зазначене передбачає завершення трансформації нормативних процедур оновлення законодавства України у сфері інтелектуальної власності, приведення його у відповідність до

загальноєвропейських принципів та положень, що є необхідною умовою реалізації євроінтеграційних засад розвитку нашої держави.

На сьогоднішній день у сфері інноваційної діяльності укладається значна кількість різних за своїм характером і природою договорів, значну частину з яких становлять специфічні договірні конструкції, притаманні зазначеній сфері. Тому науковий аналіз правової природи та місця договорів у сфері інноваційної діяльності у системі цивільно-правових договірних зобов'язань, дослідження їх окремих різновидів та аспектів договірного регулювання відносин по використанню результатів інтелектуальної діяльності набуває особливого значення. Зазначеними факторами зумовлюється актуальність проведеного С.В.Холявкою дисертаційного дослідження.

Дисертацію присвячено дослідженню правової природи, особливостей та системи цивільно-правових договорів у сфері інноваційної діяльності, аналізу цивільно-правових механізмів охорони і захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів сторін договірних відносин в інноваційній сфері, формуванню пропозицій щодо подальшого вдосконалення законодавчого регулювання цивільно-правових засад договірної регламентації відносин інноваційної діяльності.

Договірні відносини у сфері інноваційної діяльності в українській цивілістичній науці досліджені недостатньо. Більшість наукових праць, які стосуються інновацій та інноваційної діяльності, мають економічне спрямування. Окремим аспектам правового регулювання інноваційних відносин присвячені господарсько-правові дослідження Ю.Є.Атаманової, І.Ф.Коваль, О.Е. Сімсон.

Питання удосконалення правового регулювання договірних відносин в сфері інтелектуальної діяльності були предметом наукового дослідження представників різних галузей юридичної науки, зокрема, Дмитришина В.С., Капіци Ю. М., Кирилюк А. В., Крижни В.М., Падучака Б.М., Тверезенко О.О., Харитонової О.І., Якубівського І. Є. та інших науковців.

Водночас, не зважаючи на те значення, яке відіграють договори у сфері інноваційної діяльності, в юридичній науці та в чинному законодавстві неоднозначно характеризується особливості та система таких договорів. Вирішення

питань, пов'язаних з реалізацією таких договірних моделей неможливо здійснити, виходячи лише з аналізу положень ЦК України, а тому формування інвестиційно привабливого економічного середовища у сфері інноваційної діяльності потребує ґрунтового наукового осмислення на рівні цивілістичної доктрини проблем, пов'язаних із правовим регулювання відносин, що виникають з приводу укладання та виконання цивільно-правових договорів в інноваційній сфері. Зазначені аспекти зумовлюють актуальність проведеного дисертаційне дослідження.

Дисертаційне дослідження С.В.Холявки є складовою науково-дослідної тематики кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка на 2016–2018 роки “Проблеми уніфікації цивільного законодавства України з правом ЄС” (державний реєстраційний номер: 0116U001703), на 2019–2021 роки “Новелізація цивільного та цивільного процесуального права в умовах реформи судочинства” (державний реєстраційний номер: 0119U002358) та на 2022–2024 роки “Концептуальні засади рекодифікації цивільного законодавства України” (державний реєстраційний номер: 0122U200330).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Представлене дисертаційне дослідження С.В.Холявкою виконано на достатньо високому науково-теоретичному рівні та характеризується необхідним рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, що підкреслює їх достовірність.

Об'єкт та предмет дослідження визначені у відповідності до вимог, які ставляться МОН України до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», та дозволяють досягти мети дослідження, що полягає у виявленні та вирішенні комплексу теоретичних та практичних проблем договірного регулювання відносин в інноваційній сфері, розроблення нових теоретичних положень та надання науково-практичних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює договори у сфері інноваційної діяльності.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що текст дисертації в повному обсязі відповідає меті дослідження, а поставлені завдання авторкою успішно виконані.

Ґрунтовною є методологічна основа дослідження С.В.Холявки, що обумовлено застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: діалектичний метод, методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, структурно-функціональний метод, формально-догматичний та порівняльно-правовий методи дослідження теоретичного моделювання.

Матеріал дослідження ґрунтується на працях як українських правників, так й зарубіжних вчених, на аналізі нормативно-правових актів України, законодавстві та судової практики країн членів - ЄС, ретельному аналізі правозастосовної практики.

Позитивним аспектом дисертаційного дослідження є детальний розгляд автором практичних аспектів укладення та виконання договорів у сфері інноваційної діяльності, дослідження їх особливостей та правової природи.

У цьому контексті цілковито підтримуємо висновок авторки, викладений на с. 152 роботи про те, що «незважаючи на різноманітність договорів у сфері інноваційної діяльності та на те, що всі вони за своєю правовою природою є цивільно-правовими договорами, можна із впевненістю ствердити, що цій групі договорів притаманна єдність і взаємозв'язок, які обумовлюють виділення їх в окремий елемент системи договірної права – договори інноваційного характеру». Здобувачка вірно наголошує, що системоутворюючими ознаками виокремлення зазначених договорів у самостійну групу виступає юридична спрямованість, сфера застосування та предмет таких договорів.

Дисертація С.В.Холявкою за своїм оформленням відповідає вимогам МОН України. Структура дисертації логічно витікає з поставлених завдань, об'єкту та предмету дослідження та складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом є взаємопов'язаними та взаємоузгодженими, логічно розкривають основні

положення дисертаційного дослідження й засвідчують, що авторці вдалося виконати поставлені завдання й досягти мети наукового дослідження.

У розділі 1 *«Загальнотеоретичні засади договірної регулювання інноваційної діяльності»* дисертанткою розглянуто поняття, ознаки та правову природу інноваційної діяльності, визначено поняття та особливості договорів у сфері інноваційної діяльності, проведено класифікацію таких у залежності від різних класифікаційних критеріїв, окреслено правові засади становлення та розвитку зазначених договірних конструкцій у системі цивільно-правових правочинів.

У розділі 2 *«Динаміка договірних відносин у сфері інноваційної діяльності»* визначено правовий статус сторін договорів інноваційного характеру, охарактеризовано предмет, строк, ціна та інші істотні умови таких договорів, досліджені правові засади укладання та виконання зобов'язань за договорами у сфері інноваційної діяльності.

У третьому розділі *«Особливості правового регулювання окремих видів договорів інноваційного характеру»* авторкою проведено правове дослідження основних видів таких договорів: договорів про створення інновацій, договірних моделей трансферу інновацій, а також договорів про спільну інноваційну діяльність.

Найбільш важливі теоретичні та практичні узагальнення проведеного дослідження цивільно-правового регулювання договірних відносин у сфері інноваційної діяльності сформульовані у висновках роботи.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є науковою працею, у якій комплексно досліджено правову природу договорів у сфері інноваційної діяльності, висвітлено широкий спектр особливостей таких договірних конструкцій як правочинів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, а також розглянуто цивільно-правові механізми охорони і захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів сторін даних договорів, сформовані пропозиції щодо вдосконалення законодавчого регулювання цивільно-правових засад регламентації відносин у сфері інноваційної діяльності.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження С.В.Холявки дає підстави стверджувати, що в роботі на підставі проведеного ґрунтовного критичного наукового дослідження висунуто і обґрунтовано низку положень, висновків та ідей, рівень розробки яких та їх сукупність дозволяє кваліфікувати цю працю як завершене наукове самостійне дослідження.

Висновки і положення, що виносяться на захист, є особистим здобутком дисертантки та характеризуються необхідним рівнем наукової новизни для дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії.

Загалом, при дослідженні проблематики роботи, присвяченої договорам у сфері інноваційної діяльності опоненту імponує підхід, який обрав авторка при підготовці дисертаційного дослідження, який передбачає проведення аналізу поняття та особливостей зазначених договірних конструкцій через призму загальноцивільістичної категорії «договір» та її вираження у різних формах та проявах (зокрема, таких як «договір про створення інновацій», «трансфер технологій», «спільна інноваційної діяльності» тощо), у тому числі як правового засобу надання майнових прав інтелектуальної власності на результати інноваційної діяльності.

У цьому зв'язку дисертантка цілком слушно пропонує визначення (с. 23 роботи) інновацій як результатів наукової, науково-технічної та іншої інтелектуальної, у тому числі творчої, діяльності, які є новими, об'єктивно вираженими та придатними для впровадження у виробництво або інші соціальні сфери з метою отримання економічного, соціального або екологічного ефекту.

Авторка вірно наголошує на потребі уточнення поняттєвого апарату, що вживається у законодавстві про інноваційну діяльність, а саме, з урахуванням меж інноваційного циклу, вказує на недоцільність вживання терміну «об'єкт інновацій», оскільки сама інновація вже є об'єктом – результатом інтелектуальної, у тому числі творчої, діяльності людини, доступним для сприйняття, та який відповідає ознакам інновацій;

Теоретичний та практичний інтерес становить заборонована у роботі класифікація договорів інноваційного характеру за критерієм їх юридичної спрямованості на договори про: створення інновацій (договори про проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт,

договори про створення інноваційного продукту та інші); трансфер інновацій (ліцензійні договори та інші) та договори про спільну інноваційну діяльність.

Авторка виділяє також ще одну групу договорів у сфері інноваційної діяльності супутні договори – до яких, цілком вірно, відносить договори про придбання основних засобів, необхідних для створення та впровадження інновацій (купівля-продаж високотехнологічного обладнання, комп'ютерних програм тощо); виконання робіт та надання послуг, необхідних для створення та впровадження інновацій (надання маркетингових послуг тощо).

Цілком підтримуємо висновок авторки (п.10 висновків, с. 151 роботи) про те, що «незважаючи на різноманітність договорів у сфері інноваційної діяльності та на те, що всі вони за своєю правовою природою є цивільно-правовими договорами, тому можна із впевненістю ствердити, що цій групі договорів притаманна єдність і взаємозв'язок, які обумовлюють виділення їх в окремий елемент системи договірної права – договори інноваційного характеру. При цьому системоутворюючими ознаками будуть виступати юридична спрямованість, сфера застосування та предмет договору».

Логічним та послідовним є висновок дисертантки про те, що «договором інноваційного характеру, яким є домовленість двох або більше сторін, на підставі якої виникають, змінюються або припиняються їх права та обов'язки у сфері інноваційної діяльності».

У цьому зв'язку авторкою вірно обґрунтовано, що договори, на підставі яких створюється об'єкт права інтелектуальної власності з метою його подальшого впровадження у виробництво або соціальну сферу для отримання вищого прибутку або досягнення соціального чи екологічного ефекту, слід відносити до договорів інноваційного характеру» (с.25 роботи).

У роботі охарактеризовані ознаки інноваційної діяльності (с. 64, 150 тощо). До яких належать наступні: інноваційна діяльність спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок у виробництві і соціальній сфері (при цьому вона може бути пов'язаною із одержанням прибутку, а може мати на меті покращення соціальної сфери та досягнення іншого соціального або екологічного ефекту); її об'єктом виступають нематеріальні блага – результати інтелектуальної діяльності (результати

наукових досліджень та розробок), які доводяться до стану інноваційного продукту та впроваджуються як інновації; вона спрямована як на створення, так і на впровадження та комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок.

У роботі багато й інших слушних висновків та пропозицій, які заслуговують на позитивну оцінку та підтримку.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що висновки та пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності – при подальшому дослідженні проблем укладення, виконання та припинення договорів у сфері інноваційної діяльності;

- правотворчій діяльності – для удосконалення чинного законодавства України, що регулює договори інноваційного характеру;

- правозастосовній практиці – при укладенні договорів інноваційного характеру та вирішенні спорів, які виникають із досліджуваних договірних відносин;

- навчальному процесі – при підготовці навчально-методичної літератури, а також під час проведення лекційних і практичних занять з дисциплін «Цивільне право України», «Договірне право України», «Інтелектуальна власність», «Правове регулювання інвестиційної діяльності» тощо.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Детальне ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження С.В.Холявки, опублікованими працями за темою дисертації надає можливість зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження повністю відображено в десяти наукових публікаціях, з яких чотири наукові статті опубліковано в наукових фахових виданнях, визначених МОН України, та шести тезах виступів на науково-практичних конференціях, що підтверджує достатній рівень апробації результатів дисертаційного дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні С.В.Холявки відображено поважне ставлення до наукових пропозицій, поглядів інших вчених-правників, що свідчить про наступність

юридичної наукової думки. Список використаних джерел становить 263 найменування. У дисертаційній роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації. Зазначене підкреслює дотримання дисертанткою вимоги академічної доброчесності, на чому особливу увагу акцентовано в Законі України від 05 вересня 2017 року «Про освіту».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи актуальність і високий науковий рівень проведеного дослідження, його обґрунтованість і достовірність, наукову новизну, теоретичну та практичну значимість його результатів для вирішення низки правових проблем у цивільному праві та праві інтелектуальної власності, звернемо увагу на дискусійні моменти та висловимо зауваження щодо окремих положень роботи:

1. Не можемо повною мірою погодитися із положенням автора, викладеним на с. 151 роботи про те, що «договір є джерелом правового регулювання локального характеру, ефективним правовим засобом визначення прав та обов'язків сторін, зокрема у сфері інноваційної діяльності». Авторка вірно відзначає, що «цивільно-правовий договір виступає ефективним джерелом правового регулювання відносин учасників інноваційної діяльності в усіх формах та на усіх стадіях її здійснення...», водночас, як вбачається, певним чином суміщає поняття «локальне» та «індивідуальне правове регулювання».

Цивільно-правовий договір поширює свій регламентаційний вплив, насамперед, на сторони конкретного договірного зобов'язання, тому може бути охарактеризований у межах визначених законодавством, насамперед, джерелом індивідуального регулювання відносин його сторін. Водночас, локальне регулювання передбачає поширення свого впливу на більш широке коло учасників відповідних правових відносин. Наприклад, джерелом локального регулювання може бути статут юридичної особи чи правила внутрішнього трудового розпорядку, дія яких поширюються на всіх працівників відповідної юридичної особи, а не лише на сторони конкретного договору.

2. Потребує додаткової аргументації положення, викладене на с. 153 роботи, про те, що «у більшості випадків до договорів інноваційного характеру законом не встановлено спеціальних вимог щодо їх форми, однак враховуючи їх

суб'єктний склад та неспівпадіння в часі їх укладення та виконання, такі договори підлягають укладенню у письмовій формі.

Водночас, у роботі вірно наголошено, що «основою для будь-якої інновації є об'єкт права інтелектуальної власності, на основі якого запроваджуються нові або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги» (с.150 роботи). Відтак, оскільки розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі договорів, укладених у письмовій формі (ч. 2 ст. 1107 ЦК України), то письмова форма договорів у сфері інноваційної діяльності зумовлюється, не скільки їх суб'єктним складом чи характером виконання, а насамперед, їх об'єктом (яким є інновації як результати інтелектуальної, творчої діяльності) та предметом таких договірних моделей, яким є розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

У цьому зв'язку, потребує також уточнення пропозиція про «усунення із законодавства норми, якими запроваджений наслідок недотримання письмової форми договору у вигляді його нікчемності» (с. 150 роботи).

3. Не можемо цілковито підтримати позицію дисертантки щодо визначення правової природи договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт як договору про виконання робіт (с. 154 роботи), тобто його віднесення до договорів підрядного типу.

При цьому, у роботі вірно наголошено, що такий договір відрізняється від підрядних договорів предметом, алеаторним характером та іншими ознаками договору. Відзначимо, договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, спрямовані не лише на виконання певної роботи (як це має місце для договору підряду метою якого є виготовлення, обробка, переробка, ремонт речі або виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові (ч. 2 ст. 837 ЦК України), а, насамперед, мають на меті проведення наукових досліджень, створення нової технології, розробку дослідного зразка тощо, Зазначені договори спрямовані на створення нових об'єктів інтелектуальної власності, відтак авторка цілком слушно у підрозділі 3.1. роботи їх відносить саме до договорів щодо створення інновацій.

4. У тексті роботи дисертантка оперує терміном «договір про трансфер інновацій» (зокрема, у назві п.3.2.), на підставі якого «від володільця до набувача переходять знання (в тому числі об'єкти технології), необхідні для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем» (с. 155). До таких договорів у роботі віднесено ліцензійний договір, договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності, договір комерційної концесії (франчайзингу), інші договори (в тому числі непойменовані та змішані) щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Підтримуючи зазначений підхід, все є наголошуємо на потребі більш чіткої конкретизації позиції щодо співвідношення зазначеного терміну з категорією «договір про трансфер технологій», нормативне визначення та істотні умови якого регламентуються положеннями Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Висловлені зауваження спрямовані, переважно, на уточнення пропозицій авторки і виявлення дискусійних питань, не стосуються концептуальних положень дисертації, а тому не впливають на її загальну високу позитивну оцінку.

Результати дисертації мають як теоретичне, так і практичне значення, розвивають доктрину цивільного права та права інтелектуальної власності, можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях і практиці у проаналізованій сфері.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Холявки Софії Володимирівни за темою «Цивільно-правові договори у сфері інноваційної діяльності», є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати з розробки теоретичних положень цивільно-правового регулювання договорів у сфері інноваційної діяльності, що мають істотне значення для науки цивільного права та права інтелектуальної власності.

Дисертаційна робота Холявки Софії Володимирівни за темою «Цивільно-правові договори у сфері інноваційної діяльності», за актуальністю, ступенем

новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам п. 10 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), а її авторка – Холявка Софія Володимирівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Анатолій КОДИНЕЦЬ